

INTERNET DISKURSIDA IMLO ME'YORIDAN CHEKINISHLARNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI (O'zbek va ingliz tillari misolida)

Durdona Egamnazarova,

Ingliz filologiyasi kafedrası mudiri, Qo'qon universiteti Andijon filiali dotsenti.

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v19iB.1835>

MAQOLA HAQIDA/ О СТАТЬЕ	ANNOTATSIIYA/ АННОТАЦИЯ
Qabul qilindi: 2-oktabr 2026-yil	Maqolada internet diskursida imlo me'yoridan og'ishning pragmatik tabiati o'zbek va ingliz tillari qiyosida tadqiq etiladi. Raqamli yozishmadagi harf takrori, qisqartma, bosh harf va tinish belgisining noodatiy qo'llanishi, diakritik belgining tushirib qoldirilishi, yozuv tizimining almashtirilishi xato sifatida emas, kommunikativ niyatni signal qiluvchi kontekstualashtiruvchi ishora sifatida talqin qilinadi. Kompyuter vositasidagi diskurs tahlili, relevantlik va xushmuomalalik nazariyalariga tayanib, chekinishlarning 5 funksional turi ajratiladi: prosodik-emotiv, iqtisodiy, grafik-intonatsion, identifikatsion va ludik-istehzoli. Ongli chekinishni tasodifiy xatodan farqlash mezonlari taklif etiladi. Ingliz internet yozuvidagi og'ishlar asosan chuqur orfografiya bilan talaffuz o'rtasidagi tafovutdan oziqlanishi, o'zbek yozishmalarida esa diakritika, lotin-kirill digrafiyasi va rus tilli internet vositachiligida shakllangan grafik an'analar bilan bog'lanishi ko'rsatildi. O'zbek foydalanuvchisining grafik erkinligi milliy muloqot o'dobi bilan cheklanishi, yoshi katta adresatga yo'llangan ritual formulalar deyarli me'yoriy shaklda qolishi ham aniqlandi. Natijalar kiberpragmatika, qiyosiy pragmalingsvistika va til siyosati uchun ahamiyatli.
Tasdiqlandi: 5-oktabr 2026-yil	
Jurnal soni: 19-B	
Maqola raqami: 9	
KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА	ANNOTATION
internet diskursi, imlo me'yori, grafik chekinish, kiberpragmatika, kontekstualashtiruvchi ishora, xushmuomalalik, digrafiya, o'zbek tili, ingliz tili	The article examines the pragmatic nature of orthographic deviations in internet discourse through a contrastive analysis of Uzbek and English. Letter repetition, clipping and acronyms, non-standard capitalisation and punctuation, omission of diacritic marks and script switching are interpreted not as errors but as contextualisation cues that signal communicative intention. Drawing on computer-mediated discourse analysis, relevance theory and politeness theory, the study distinguishes five functional types of deviation: prosodic-emotive, economic, graphic-intonational, identificational and ludic-ironic, and proposes criteria for separating intentional deviation from accidental error. The findings show that deviations in English online writing largely exploit the gap between a deep orthography and pronunciation, whereas Uzbek deviations are closely tied to diacritic marks, Latin-Cyrillic digraphia and graphic conventions mediated by Russian-language internet practice. The graphic freedom of Uzbek users is further regulated by hierarchical norms of respect: ritual formulas addressed to seniors remain largely standard. The results contribute to cyberpragmatics, contrastive pragmalingsvistics and language policy.

ABOUT THE PAPER	ANNOTATION
Accepted: 2 October 2026	The article examines the pragmatic nature of orthographic deviations in internet discourse through a contrastive analysis of Uzbek and English. Letter repetition, clipping and acronyms, non-standard capitalisation and punctuation, omission of diacritic marks and script switching are interpreted not as errors but as contextualisation cues that signal communicative intention. Drawing on computer-mediated discourse analysis, relevance theory and politeness theory, the study distinguishes five functional types of deviation: prosodic-emotive, economic, graphic-intonational, identificational and ludic-ironic, and proposes criteria for separating intentional deviation from accidental error. The findings show that deviations in English online writing largely exploit the gap between a deep orthography and pronunciation, whereas Uzbek deviations are closely tied to diacritic marks, Latin-Cyrillic digraphia and graphic conventions mediated by Russian-language internet practice. The graphic freedom of Uzbek users is further regulated by hierarchical norms of respect: ritual formulas addressed to seniors remain largely standard. The results contribute to cyberpragmatics, contrastive pragmalingsvistics and language policy.
Approved: 5 October 2026	
Volume: 19-B	
Paper number: 9	
KEYWORDS	ANNOTATION
internet discourse, orthographic norm, non-standard spelling, cyberpragmatics, contextualisation cue, politeness, digraphia, Uzbek, English	The article examines the pragmatic nature of orthographic deviations in internet discourse through a contrastive analysis of Uzbek and English. Letter repetition, clipping and acronyms, non-standard capitalisation and punctuation, omission of diacritic marks and script switching are interpreted not as errors but as contextualisation cues that signal communicative intention. Drawing on computer-mediated discourse analysis, relevance theory and politeness theory, the study distinguishes five functional types of deviation: prosodic-emotive, economic, graphic-intonational, identificational and ludic-ironic, and proposes criteria for separating intentional deviation from accidental error. The findings show that deviations in English online writing largely exploit the gap between a deep orthography and pronunciation, whereas Uzbek deviations are closely tied to diacritic marks, Latin-Cyrillic digraphia and graphic conventions mediated by Russian-language internet practice. The graphic freedom of Uzbek users is further regulated by hierarchical norms of respect: ritual formulas addressed to seniors remain largely standard. The results contribute to cyberpragmatics, contrastive pragmalingsvistics and language policy.

Kirish

Yozuv uzoq asrlar mobaynida og'zaki nutqning ohangsiz, sokin nusxasi sifatida idrok etib kelindi: u fikrni saqlaydi, biroq ovozdagi titroqni, yuzdagi tabassumni, pauzadagi ikkilanishni yetkaza olmaydi, degan qarash hukmron edi. Raqamli muloqot bu tasavvurni qayta ko'rib chiqishga majbur etdi. Messenger oynasida matn terayotgan kishi amalda suhbatlashadi, shu bois u imlo qoidalarini chizib bergan chegaradan ko'pincha ataylab chiqib, grafik shaklga ovoz, imo-ishora va kayfiyat yukini ortadi. "Rahmaaat", "slm", "sooo good", "ok." singari shakllar sirtidan savodsizlik alomatiday ko'rinsa-da, muloqot ishtirokchilari ularni izohsiz anglaydi, zero bunday shakllar ortida muayyan kommunikativ niyat turadi.

Hodisaning ilmiy qiziqish uyg'otishi bejiz emas. Imlo me'yori jamiyat tomonidan kodifikatsiya qilingan, maktab, nashriyot va davlat muassasalari orqali mustahkamlangan ijtimoiy kelishuvdir. O'zbek tili uchun bunday kelishuv O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 24-avgustdagi 339-son qarori bilan tasdiqlangan "O'zbek tilining asosiy imlo qoidalarini"da [23] mujassam, ingliz tili uchun esa u nufuzli izohli lug'atlar va nashriyot uslub

qo'llanmalarida mustahkamlangan an'anaviy orfografiyadan iborat; ingliz tilida davlat tomonidan tasdiqlangan yagona imlo kodeksi mavjud emasligi qiyosiy tahlilda alohida e'tiborga olindi. Internet esa tarixda ilk bor millionlab kishiga ommaga ochiq yozma matnni muharir nazoratisiz yaratish imkonini berdi. Natijada "yozma so'zlashuv" deb atash mumkin bo'lgan gibrid shakl paydo bo'ldi: grafik qiyofasi bilan u yozuvga, tezligi, dialogik tuzilishi va spontanligi bilan og'zaki nutqqa yaqin turadi. D. Kristal bu vositani "Netspeak" deb atab, uni nutqqa ham, yozuvga ham to'la tenglashtirib bo'lmagligini, o'ziga xos belgilar majmuiga ega mustaqil kanal ekanini asoslagan [7, 19-20].

Kompyuter vositasidagi muloqotning grafik xususiyatlari ingliz tilshunosligida 1990-yillardan buyon izchil o'rganilmoqda [18, 338-376; 3, 145-161; 29, 3-34]. O'zbek pragmalingsvistikasida nutqiy akt, kontekst, kommunikativ strategiya va nutqiy odob masalalari atroflicha yoritilgan bo'lsa-da, internet yozuvidagi imlo og'ishlari hali alohida tadqiqot obyektiga aylangani yo'q. Bu bo'shliq o'zbek raqamli muhitining o'ziga xos sharoitida yanada sezilarli tus oladi. Lotin va kirill yozuvlarining yonma-yon yashashi, "o"

va "g" harflaridagi belgining klaviaturada qulay o'rin topmagani, post-sovet internet makonidan o'tgan grafik an'analar chekinishlarga ingliz tilidagi yozishmalarda uchramaydigan qo'shimcha ma'no qatlamlarini yuklaydi. Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosi 1993-yil 2-sentabrda qonun bilan joriy etilib, 1995-yil 6-mayda unga o'zgartirishlar kiritilgan bo'lsa-da [24], rasmiy sohada ustuvor lotin yozuvi bilan yonma-yon kundalik muloqotda, ayniqsa katta avlod vakillari orasida, kirill yozuvi faol qo'llanishda davom etmoqda; sotsiolingvistikada bunday vaziyat digrafiya deb ataladi.

Tadqiqotning maqsadi o'zbek va ingliz internet diskursida imlo me'yorida chekinishlarning pragmatik funksiyalarini aniqlash, ularning universal hamda milliy-madaniy jihatdan shartlangan qirralarini qiyosiy asosda ochib berishdir. Ish quyidagi savollarga javob izlaydi: qaysi grafik og'ishlar muloqotda muntazam pragmatik vazifa bajaradi va ularni tasodifiy xatodan qanday farqlash mumkin; kontekst va adresat maqomi chekinish ma'nosini qay darajada belgilaydi; qiyoslanayotgan tillardagi tafovutlar qaysi lingvistik, madaniy va texnologik omillarga borib taqaladi? Ilmiy yangilik shundaki, o'zbek internet yozuvidagi grafik chekinishlar ilk marta kiberpragmatika nuqtayi nazaridan tizimlashtirilib, ingliz tili bilan funksional qiyosga tortiladi.

Adabiyotlar tahlili

Imloni texnik qoidalar yig'indisi deb biluvchi an'anaviy qarash so'nggi 25 yilda sotsiolingvistik yondashuv bilan jiddiy raqobatga kirishdi. A. Jaffe nostandart orfografiyani nostandart nutqning grafik vakili sifatida tahlil qilib, har qanday imlo tanlovi yozuvchining ijtimoiy pozitsiyasini, uning kim bilan o'zini tenglashtirishi yoki kimdan uzoqlashishini oshkor etishini ko'rsatgan [20, 497–513]. M. Sebba bu g'oyani kengroq madaniy-siyosiy kontekstga olib chiqadi: uning talqinida imlo ijtimoiy amaliyot bo'lib, jamiyat qaysi yozuvni "to'g'ri" deb bilishi mafkura, hokimiyat va identitet masalalaridan ajralmaydi [26, 10–33]. Shu nuqtayi nazardan me'yordan chekinish muqarrar ravishda ma'no yaratuvchi harakatga aylanadi: yozuvchi normani bilgan holda undan voz kechsa, bu voz kechishning o'zi xabar tarkibiga kiradi. Me'yoriy qolipni ongli buzish badiiy matnda ham shu tarzda ishlaydi, chunonchi, zamonaviy ingliz va o'zbek she'riyatidagi sintaktik deviatziyalar muayyan badiiy-funksional yuk tashishi avvalroq ko'rsatib berilgan [12, 107–110]. Internet yozuvidagi grafik og'ishlarni shu qonuniyatning kundalik muloqotdagi ko'rinishi sifatida qarash mumkin.

Nostandart imloning ichki tasnifi ishlab chiqishda J. Androutsopoulosning nemis fanzinlari materialiga tayangan tadqiqoti muhim bosqich bo'ldi. Olim fonetik yozuv, so'zlashuv shakllarini aks ettiruvchi yozuv, hududiy variantlar, prosodik yozuv va tillararo yozuvni farqlab, ularning har biri o'z ijtimoiy-stilistik vazifasiga ega ekanini isbotlagan [2, 514–533]. K. Tarlou va A. Braun yoshlarning SMS yozishmalarida ixchamlik va tezlik, paralingvistik unsurlarni tiklash hamda fonologik yaqinlashuv tamoyillarini ajratgan [31]. Ommaviy axborot vositalarida avj olgan "til buzilmoqda" degan xavotirning empirik asosi zaifligi keyinroq ma'lum bo'ldi: S. Tagliamonte va D. Denis kanadalik o'smirlar yozishmalarida chekinishlar matn hajmining kichik ulushini tashkil etishini, yoshlar standart va nostandart shakllar orasida bemalol harakatlanishini aniqlagan [29, 3–34]. K. Tarlou esa matbuotdagi "yangi media tili" haqidagi nashrlarni tahlil qilib, ular statistik jihatdan asoslanmagan umumlashmalar orqali axloqiy vahima yaratishini ko'rsatgan [30, 667–701].

Keyingi bosqichda tadqiqotchilar e'tibori chekinishning shaklidan uning pragmatik yukiga ko'chdi. E. Darich harf takrorini raqamli diskursdagi noverbal signal deb baholab, u yozuvchining munosabatini, suhbatga jalb etilganlik darajasini va xushmuomalalik strategiyasini ifodalashini ko'rsatgan [9, 141–148]. I. Vandergriff CMC-ishoralar deb atalgan emotikonlar, harf takrori va tinish belgilarining noodatiy qo'llanishi sof emotsiya ifodasidan ko'ra o'zaro

munosabatni boshqarishga ko'proq xizmat qilishini asoslagan [32, 1–12]. E. Dresner va S. Herring emotikonlarni illokutiv kuch ko'rsatkichi deb hisoblab, ularni oddiy "his-tuyg'u belgisi"ga tenglashtirish yetarli emasligini ta'kidlagan [10, 249–268].

Internet yozuvining jamoatchilik ongida alohida registr sifatida qaror topishini L. Skvays registrlashuv (enregisterment) jarayoni sifatida tadqiq etgan: muayyan grafik shakllar ma'lum ijtimoiy tip bilan bog'lanib, metadiskursda "internet tili" belgisi sifatida qayd etiladi [28, 457–492]. "Enregisterment" terminini ilmiy muomalaga A. Agha kiritgan bo'lib, u lisoniy shakllar majmuining jamiyatda tan olingan registr sifatida ajralib chiqish jarayonini anglatadi [1, 231–273]; o'zbek tilshunosligida bu termin uchun barqaror muqobil hali qaror topmagani bois maqolada "registrlashuv" varianti taklif etiladi. G. Makkallok grafik vositalarni "tipografik ohang" deb ataydi va internetga turli davrlarda kirib kelgan foydalanuvchi avlodlari bu ohangni turlicha o'qishini keng materialda ko'rsatadi [22, 63–108].

Maqolaning nazariy tayanchi bir-birini to'ldiruvchi konsepsiyalardan iborat. J. Gamperz talqinidagi kontekstualashtiruvchi ishora, ya'ni suhbatdoshga nutq mazmunini qanday tushunish kerakligini bildiruvchi shakliy belgi tushunchasi grafik chekinishlarni tahlil qilishda qulay kalit vazifasini o'taydi [15, 131]. R. Yakobsonning til funksiyalari modeli emotiv, fatik va poetik funksiyalar orqali chekinishning ekspressiv, aloqa o'rnatuvchi va o'yin tabiatini ajratishga imkon beradi [21, 353–357]. P. Grays ilgari surgan kooperativlik tamoyili va uning maksimalari grafik og'ish qanday qilib implikatura hosil qilishini tushuntiradi [14, 45–46]. D. Sperber va D. Uilsonning relevantlik nazariyasi hamda uni internet muloqotiga tatbiq etgan F. Yusning kiberpragmatikasi (internet muloqotida ma'no hosil bo'lishi va talqinini relevantlik nazariyasi asosida o'rganuvchi, uning shu nomdagi monografiyasi orqali keng tarqalgan yo'nalish) me'yordan chekinishni ostensiv stimul sifatida ko'rishga undaydi: g'ayrioddiy shakl adresatdan qo'shimcha kognitiv kuch talab qiladi, bu sarf esa qo'shimcha kontekstual samara bilan qoplanadi [27, 46–54; 34, 1–20]. P. Braun va S. Levinsonning "yuz" konsepsiyasi chekinishning xushmuomalalik strategiyasi sifatidagi o'rnini belgilashga ko'maklashadi [6, 61–64].

O'zbek pragmatikistikasida Sh. Safarov lisoniy birlikning pragmatik qiymati muloqot vaziyati, ishtirokchilarning umumiy bilim zaxirasi va so'zlovchi niyati yaxlit olingandagina ochilishini asoslab, pragmatik tahlilni kognitiv va madaniy omillar bilan chambarchas bog'lagan [25, 36–48]. Internet yozuvi tahlilida bu qarash g'oyat qimmatli, zotan grafik chekinishning ma'nosini shakllan o'zida emas, shakl bilan vaziyat o'rtasidagi munosabatda yashiringan. M. Hakimov o'zbek matnining pragmatik talqinida milliy muloqot odobi, hurmat va kamtarlik me'yorlari yetakchi o'rin tutishini ko'rsatgan [17, 52–74], yosh va maqom iyerarxiyasining nuroqiy xulq-atvoriga ta'siri esa sizlash-senlash tizimi, murojaat shakllari va olqish formulalarida ravshan ko'rinadi; to'plangan yozishmalar bu kuzatuv raqamli muhitda ham o'z kuchini saqlashini tasdiqladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot materiali 2023–2025-yillarda ochiq platformalardan to'plandi. O'zbek tilidagi yozishmalar Telegram kanallari va guruhlaridagi izohlar, Instagram sahifalaridagi sharhlar hamda ochiq forumlardagi muhokamalardan, ingliz tilidagilari esa X (sobiq Twitter) va Reddit platformalaridan olindi. Tanlovda ishtirokchilar bevosita munosabatga kirishgan, ya'ni reaktiv replikalar mavjud fragmentlarga ustunlik berildi, chunki chekinishning pragmatik qiymati ko'pincha aynan javob replikasida, adresat munosabati orqali oydinlashadi. Barcha misollar anonimlashtirildi: foydalanuvchi nomlari va shaxsni aniqlashga imkon beruvchi tafsilotlar olib tashlandi; axloqiy me'yorlarni belgilashda Internet tadqiqotchilari assotsiatsiyasining tavsiyalariga amal qilindi [13]. Misollarda

imlo o'zgarishsiz saqlandi, zarur hollarda kvadrat qavs ichida standart shakl berildi. Keltirilgan namunalarga havola qavs ichida platforma va yil ko'rsatish orqali beriladi, zero ochiq platforma materiallarida sahifa raqami mavjud emas.

Metodologik asos sifatida S. Herringning kompyuter vositasidagi diskurs tahlili (CMDA) tanlandi. Bu yondashuv tuzilma, ma'no, interaktsiya va ijtimoiy xulq sathlarini farqlaydi hamda nazariy tushunchalarni aniq lisoniy hodisalarga tatbiq etishga imkon beradi [18, 338–376]. Tuzilma sathida chekinishning grafik turi qayd etildi, ma'no sathida uning kontekstdagi talqini aniqlandi, interaktsiya sathida adresatning javob reaksiyasi kuzatildi, ijtimoiy xulq sathida esa chekinishning guruh a'zolari, maqom va identitet bilan aloqasi baholandi. Qiyosiy-tipologik metod qiyoslanayotgan tillardagi hodisalarni funksional ekvivalentlik asosida chog'ishtirishga xizmat qildi, kontekstual-interpretativ tahlil esa har bir misolni muloqot vaziyati bilan yaxlitlikda talqin qilish imkonini berdi.

Metodologik jihatdan eng nozik masala ongli chekinishni savodsizlik yoki texnik tasodif oqibatidagi xatodan farqlash bo'ldi. Buning uchun bir necha mezon qo'llandi. Foydalanuvchi boshqa xabarlarida ayni so'zni standart shaklda yozgan bo'lsa, chekinish ongli tanlov sanaldi. Grafik shakl talaffuz xususiyatini, chunonchi, cho'ziqlik, urg'u yoki ovoz balandligini ikonik tarzda aks ettirgan holatlarda u pragmatik ishora sifatida baholandi. Adresatning metakommentariyasi yoki reaksiyasi (kulgi, e'tiroz, tuzatish) chekinish sezilganini ko'rsatgan vaziyatlar ham shu toifaga kiritildi. Mezonlarga javob bermagan og'ishlar, jumladan, klaviaturada qo'shni tugmani bosish oqibatidagi xatolar tahlildan chiqarildi.

Natijalar

Tahlil grafik chekinishlarning 5 funksional turini ajratishga imkon berdi: prosodik-emotiv, iqtisodiy, grafik-intonatsion, identifikatsion va ludik-istehzoli. Bu turlar o'zaro qat'iy chegaralanmagan, ya'ni bitta shakl kontekstga ko'ra bir necha vazifani baravar bajarishi mumkin.

Harf takrori va tinish belgilarining ko'paytirilishi: prosodiyani grafik tiklanishi. Og'zaki nutqda so'zlovchi his-tuyg'usini unli cho'ziqliq, ohang balandligi va urg'u orqali ifodalaydi. Yozuvda bu vositalar yo'q ekan, internet foydalanuvchisi ularni grafemani takrorlash yo'li bilan tiklaydi. Harf takrori ikonik belgidir: grafik cho'ziqlik tovush cho'ziqligini aks ettiradi, takror soni esa emotsiya kuchayishiga mutanosib ortadi. O'zbek tilidagi yozishmalarda bu usul ko'proq undov so'zlar, baholovchi sifatlar va minnatdorlik formulalarida uchraydi, masalan: "Vooy, qoyil-e, zo'r chiqibdi!!!" (Muallif korpusi: Instagram, 2024). Undovdagi cho'zilgan unli hayrat va zavqni, takrorlangan undov belgisi esa ovoz balandligini grafik jihatdan qayta tiklaydi.

Minnatdorlik formulasidagi cho'ziqlik bundan-da nozik vazifani bajaradi. Quyidagi javoblarni solishtiraylik: "Rahmaat, jonim, sizga ham))" va "Rahmat." (Muallif korpusi: Telegram, 2024). Leksik mazmun o'zgaraganida holda cho'zilgan shakl samimiyat, iliqlik va yaqinlikni bildiradi, nuqta bilan yakunlangan qisqa shakl esa rasmiy masofani, ayrim vaziyatlarda norozilikni ham anglatadi. P. Braun va S. Levinson modeliga ko'ra, cho'ziqlik bu o'rinda ijobiy xushmuomalalik strategiyasiga aylanadi: yozuvchi suhbatdoshga e'tiborini va iliq munosabatini grafik vosita orqali namoyish etadi [6, 101–129].

Ingliz internet yozuvida ham cho'ziqlik emotiv intensivlik va sentimentning yetakchi grafik ko'rsatkichi sanaladi: "nooooo way, that can't be real", "pleeease tell me you're joking", "yesss finally!!!" (Muallif korpusi: X, 2024). S. Brodi va N. Diakopulos mikroblog matnlarida so'z cho'zilishi sentimentga boy, baholovchi leksika bilan muntazam birikishini, bu belgi his-tuyg'uni avtomatik aniqlash tizimlari uchun ishonchli signal ekanini ko'rsatgan [5, 562–570]. Qiyosiy nuqtayi nazardan muhim farq takrorlanuvchi grafemaning tanlanishida ko'zga tashlanadi. Inglizcha yozishmalarda unlilar bilan bir qatorda so'z oxiridagi undoshlar ham faol takrorlanadi ("yesss", "omggg"), o'zbek

foydalanuvchilari esa asosan urg'uli bo'g'in unlisini cho'zadi ("rahmaaat", "nimaaa", "vooy"). O'zbek tilida urg'u odatda so'zning oxirgi bo'g'iniga tushgani sababli cho'ziqlik ham so'z oxiriga yaqin nuqtada zohir bo'ladi. Fikrimizcha, bu holat undov intonatsiyasining unli cho'zilishiga tayanishi hamda o'zbek orfografiyasining fonematik tamoyilga asoslangani bilan izohlanadi: grafema talaffuzga yaqin bo'lgani uchun yozuvchi aynan cho'ziladigan tovushni takrorlaydi, zero ingliz orfografiyasi chuqur (grafema va fonema munosabati murakkab), o'zbek orfografiyasi esa sayoz, ya'ni fonematik tizimlar sirasiga kiradi; me'yor bilan talaffuz orasidagi masofa qanchalik katta bo'lsa, fonetik yozuv shunchalik kuchli belgili shakl (*marked form*) sifatida qabul qilinadi [26, 26–33].

Tinish belgilarining ko'paytirilishi ham shu qatorda kiradi. Undov va so'roq belgilarining qatorlashuvi ("nimaaa???", "Rostdanmi?") hayrat, sabrsizlik yoki norozilik kuchayganini bildiradi. O'zbek foydalanuvchilarida ingliz internet yozuvida deyarli uchramaydigan yana bir grafik vosita diqqatni tortadi: yopuvchi qavslar qatori tabassum ishorasi vazifasida keladi, masalan: "Rahmat))) kutib qolamiz" (Muallif korpusi: Telegram, 2025). Bu an'ana rus tili internetda shakllanib, post-sovet hududidagi foydalanuvchilar orqali o'zbek raqamli muloqotiga ko'chgan; uni odatda ":-)" emotikonining "ko'z" qismi tushirib qoldirilgan soddalashgan shakli sifatida izohlashadi. Qavslar soni emotsiya darajasiga mutanosib: yolg'iz qavs yengil xayrixohlikni, uzun qator quvnoqlik yoki kulgini bildiradi, ochuvchi qavslar ("((((" esa xafalik belgisiga aylanadi. Shunday qilib, grafik ekspressiya uchun o'zbek foydalanuvchisi 2 manbaga – ingliz tili vositachiligidagi global va rus tili vositachiligidagi mintaqaviy an'analarga baravar tayanadi.

Qisqartma va grafik ixchamlilik: iqtisod tamoyili va uning ijtimoiy chegaralari.

Til birliklarini qisqartirish internet yozuvining eng ko'p muhokama qilinadigan belgisidir. Sirtidan u tezlik va kuch tejash ehtiyojidan kelib chiqadi, lekin chuqurroq tahlil qisqartma texnik qulaylik bilan cheklanmasligini ko'rsatadi. D. Kristal SMS qisqartmalarining aksariyati yangi hodisa emas, telegraf, stenografiya va maktub an'analarda ham mavjud bo'lgan usullarning davomi ekanini ta'kidlaydi [8, 37–62]. Ingliz internet yozuvida qisqartmaning asosiy modellari aniq ajraladi: raqam va harfning tovush qiymatidan foydalanish ("gr8", "b4", "u", "r"), bosh harfli qisqartmalar ("idk", "tbh", "brb", "lol") va unlilarni tushirib qoldirish ("pls", "msg"). O'zbek foydalanuvchilari esa unlilarni tushirishni afzal ko'radi: "slm" [salom], "rhmt" [rahmat], "nma gap" [nima gap], "tbrk" [tabrik]. Rus tilidan o'zlashgan qisqartmalar ham faol: "spsb" [spasibo], "pj" [pojaluysta], "dz" [domashneye zadaniye – uy vazifasi].

Oxirgi misol e'tiborga molik: "Slm, dz ni tashladim, qarab qo'y" (Muallif korpusi: Telegram, 2024). Qisqa jumlada o'zbekcha qisqartma, rus tilidan olingan qisqartma va so'zlashuv shakli yaxlit tizimga birlashgan. Bunday kod aralashuvi talabalik muhitiga xos jamoaviy identitetni ifodalaydi: qisqartma mazmunini faqat "o'zimizniklar" anglaydi, bu esa guruh ichidagi yaqinlikni mustahkamlaydi. Shu jihatdan qisqartma iqtisod vositasigina emas, ijtimoiy chegara belgilovchi omil hamdir.

Kuzatilgan muhim qonuniyatlardan biri qisqartmaning adresat maqomiga bog'liqligidir. Tengdoshlar muloqotida "slm" va "rhmt" tabiiy qabul qilinsa, o'qituvchi, rahbar yoki yoshi katta suhbatdoshga murojaatda foydalanuvchilar olqish formulalarini to'liq yozishga intiladi: "Assalomu alaykum, ustoz. Topshiriqni yubordim, vaqtigiz bo'lganda ko'rib chiqsangiz" (Muallif korpusi: Telegram, 2024). Bunday vaziyatda olqishni qisqartirish hurmatsizlik, yuzga tahdid soluvchi harakat (*face-threatening act*), ya'ni adresatning ijobiy yoki salbiy "yuz"iga – ijtimoiy qiyofasi va erkinlik ehtiyojiga – zarar yetkazishi mumkin bo'lgan nutqiy harakat tarzida anglanishi mumkin [6, 65–68]. O'zbek internet diskursida grafik erkinlik milliy muloqot odobi bilan tartibga solinadi, salomlashish singari ritual formulalar esa

chekinishga eng kam moyil birliklar qatorida qoladi. Ingliz tilida ham adresat maqomi ahamiyatli, biroq gorizontaal munosabatlar ustunligi bois qisqartmalar norasmiy kasbiy muloqotda ham kengroq qo'llanadi.

Qisqartmaning pragmatik salmog'ini rozilik bildiruvchi inglizcha javoblar yaqqol ko'rsatadi. "okay", "ok" va "k" shakllari semantik jihatdan teng bo'lsa-da, pragmatik jihatdan keskin farqlanadi: eng qisqa "k" ko'pincha befarqlik yoki yashirin norozilik ishorasi sifatida o'qiladi [22, 109–152]. Buni P. Graysning miqdor maksimasi orqali izohlash mumkin: kutilganidan keskin qisqa javob adresat tomonidan ataylab qilingan tejash, ya'ni muloqotga qiziqish so'nganligi haqidagi implikatura sifatida anglanadi [14, 45]. O'zbek tilida bu vazifani "xo'p.", "mayli." yoki yolg'iz "ok" bajaradi; javobni yumshatish kerak bo'lsa, ularga qavs yoki cho'ziqlik qo'shiladi: "xo'p))", "maylii".

Katta harf, nuqta va ko'p nuqta: grafik intonatsiya.

Butun so'z yoki jumlani bosh harflarda yozish internet muloqotida baland ovozda gapirish, hatto baqirish bilan tenglashtiriladi; bu konvensiya ingliz tilli tarmoqlarda ilk davrlardan oq qayd etilgan [7, 35–37]. O'zbek foydalanuvchilarida ham bu vazifa to'la saqlanadi: "YO'Q DEDIM, BAS!" (Muallif korpusi: Telegram, 2024); "I SAID NO, STOP ASKING" (Muallif korpusi: Reddit, 2024). Yagona so'zni bosh harflarda berish esa boshqacha vazifani – mantiqiy urg'uni bajaradi, masalan: "Bu MENING fikrim emas, men faqat iqtibos keltirdim" (Muallif korpusi: Telegram, 2025). Bu o'rinda katta harf og'zaki nutqda urg'u bilan ajratiladigan so'zni belgilab, ziddlash munosabatini ifodalaydi. Ingliz tilida shunga yaqin vazifani yulduzchalar orasidagi so'z ham bajaradi ("I *never* said that"), o'zbek yozishmalarida esa bu usul kam uchraydi.

Ingliz internet diskursida jumla boshidagi bosh harfni tushirish va nuqtasiz yozish norasmiy, bosiq ohangni anglatuvchi odatiy holga aylangan. Aynan shu fonda nuqta belgisi shakl maqomini oladi. D. Ganraj va hammualliflari o'tkazgan eksperimentda nuqta bilan yakunlangan SMS-javoblar nuqtasiz variantlarga nisbatan kamroq samimiy deb baholangan [16, 1067–1075]. K. Xyuton va hammualliflari esa yagona so'zli javob oxiridagi nuqta uni keskin qilib ko'rsatishini aniqlagan [19, 112–117]. Bu natijalar raqamli yozishmada tinish belgilari sintaktik vazifasidan tashqari prosodik va pragmatik axborot tashuvchisiga aylanganini ko'rsatadi. Paradoks shundaki, an'anaviy yozuvda neytral bo'lgan tinish belgisi raqamli muhitda salbiy pragmatik ma'no kasb etgan: me'yorga rioya qilish bu yerda me'yordan chekinish kabi qabul qilinadi.

O'zbek internet yozuvida bu jarayon nisbatan yangi, ammo uning belgilari kuzatilgan yozishmalarda sezilarli. Yosh foydalanuvchilar muloqotida "Xo'p.", "Tushundim." kabi nuqtali javoblar ko'pincha istamay bo'ysunish yoki xafalik belgisi sifatida qabul qilinib, suhbatdosh tomonidan aniqlashtiruvchi savol bilan kutib olinadi: "Xo'p." – "Nima bo'ldi, xafa bo'ldingmi?" (Muallif korpusi: Telegram, 2025). Adresatning bunday reaksiyasi nuqta pragmatik belgi sifatida sezilganidan dalolat beradi. Ko'p nuqta esa har 2 tilda o'xshash vazifani bajarib, aytilmay qolgan mazmun, ikkilanish yoki yashirin e'tirozga ishora qiladi: "mayli...", "sure...". Relevantlik nazariyasi nuqtayi nazaridan ko'p nuqta adresatni aytilmagan fikrni kontekstdan tiklashga undovchi ostensiv signaldir [34, 1–20].

Diakritik belgilar, yozuv tanlovi va grafik identitet.

Qiyosiy tahlilning eng muhim natijalari aynan shu guruhda ko'zga tashlandi, chunki u ingliz tilida bevosita muqobilga ega emas. Amaldagi o'zbek lotin alifbosida "o'", "g'" harflari va tutuq belgisi apostrofsimon belgilar yordamida ifodalanadi: 1995-yilgi tahrirdagi alifboda "o'" va "g'" harflaridagi belgi hamda tutuq belgisi grafik jihatdan farqlanadi va Unicode standartida ular uchun alohida kodlar (U+02BB va U+02BC) mavjud. Standart klaviatura tartibida bu belgilar alohida tugmaga ega bo'lmagan uchun foydalanuvchilar ularni turlicha almashtiradi: "o'zbek", "o`zbek", "o`zbek" yoki belgisiz "ozbek". Bu variantlar sirtidan

texnik masaladek ko'rinsa-da, ular pragmatik yuk tashishi ham ma'lum bo'ldi.

Rasmiy va yarim rasmiy matnlarda (tashkilot kanallari, e'lonlar, rasmiy sahifalardagi javoblar) to'g'ri belgidan foydalanish muallifning savodxonligi va auditoriyaga hurmatini namoyish etadi. Norasmiy yozishmada esa belgini tushirib qoldirish ixchamlik va bepisandlik ohangini beradi: "tog'ri aytasiz, ozim ham shunday oylagandim" (Muallif korpusi: Telegram, 2024). Qizig'i, belgining yo'qligi ba'zan boshqa so'z shaklini hosil qilib, noaniqlik tug'diradi: "qol" [qo'l] va "qol" (qolmoq fe'lidan), "ot" va "o't", "sol" va "so'l". Kuzatilgan yozishmalarda bunday noaniqlik muloqotni deyarli uzib qo'ymaydi, adresat kerakli ma'noni kontekstdan osongina tiklaydi. Bu holat relevantlik nazariyasining markaziy tezisini tasdiqlaydi: adresat ko'p ma'noli shakl talqinlari orasidan eng kam kuch sarflab eng ko'p samara beradiganini tanlaydi [27, 118–132].

Diakritika bilan bog'liq chekinishlar o'zbek internet muhitida faol metadiskursni, ya'ni til haqidagi baholovchi mulohazalarni yuzaga keltiradi. Rasmiy sahifalar ostidagi izohlarda foydalanuvchilar boshqalarning yozuvini tuzatib, unga munosabat bildiradi: "raxmat" emas, "rahmat"! O'z tilimizni hurmat qilaylik" (Muallif korpusi: Instagram, 2025). Misoldagi "h" va "x" harflarining almashishi kirill yozuvidagi "x" va "x" farqining rus klaviaturasida ifodalanmasligi hamda og'zaki nutqdagi talaffuz xususiyatlari bilan bog'liq. Bu turdagi chekinish ko'pincha ongsiz bo'lsa-da, uning jamoatchilik tomonidan baholanishi imlarning milliy identitet ramzi sifatidagi maqomini ochiq ko'rsatadi: to'g'ri yozuv "tilga hurmat" bilan tenglashtiriladi. Ingliz tilli internetda o'xshash hodisa "grammar policing" deb nomlanib, ayniqsa "your/you're", "there/their" kabi gomofon juftliklar atrofida avj oladi, biroq u milliy tilga sadoqatdan ko'ra shaxsiy intellektual maqom masalasi sifatida talqin qilinadi.

Yozuv tizimini tanlash o'zbek internet diskursining mustaqil pragmatik qatlamini tashkil etadi. Oilaviy va mahalla guruhlarida katta avlod vakillari kirill yozuvida, yoshlar lotin yozuvida yozishi odatiy holga aylangan, masalan: "Болам, қачон келасан?" – "Kechqurun boraman, oyi" (Muallif korpusi: Telegram, 2024). Har bir ishtirokchi o'z yozuvida qolsa-da, murojaat shakllari ("bolam", "oyi") yaqinlikni saqlab turadi. Ayrim holatlarda yosh foydalanuvchi kekka adresatga kirill yozuvida javob qaytaradi; buni A. Bell taklif etgan auditoriyaga moslashuv (audience design) tamoyilining grafik ifodasi deb qarash mumkin [4, 145–204]. Lotin-kirill digrafiyasi o'zbek foydalanuvchisiga ingliz tilli foydalanuvchida mavjud bo'lmagan qo'shimcha ijtimoiy-pragmatik resurs beradi: yozuv tanlovining o'zi avlod, ta'lim tarixi va adresatga munosabat haqida axborot tashiydi. Lotin-kirill aralash xabarlar ("Canom, qalesan?") ko'pincha klaviatura tartibini almashtirishga erinish bilan izohlansa-da, shoshilinch va norasmiy ohangni kuchaytiradi.

Ingliz tili muloqotda identifikatsion vazifani ko'proq ijtimoiy guruhi yoki subkultura bilan bog'liq maxsus yozuvlar bajaradi. Kompyuter o'yinlari jamoalarida paydo bo'lgan "pwned", "teh" kabi shakllar dastlab tasodifiy xato bo'lgan, keyinchalik guruh a'zolarini bildiruvchi ramzga aylangan; "leetspeak" deb ataluvchi yozuvda harflar raqam va belgilar belgisi shaklga aylanadi. O'zbek tilida so'zlashuv shakllarining yozuvdagi ifodasi ("qalesan" [qalaysan], "bo'pti" [bo'libdi], "nma" [nima]) sheva va so'zlashuv nutqining leksik-morfologik qiyofasini aks ettirib, sof grafik chekinish sifatida kamroq idrok etiladi.

Ludik va istehzoli chekinishlar. Imlo me'yordan chekinish muloqot ishtirokchilari uchun til bilan o'ynash, ijodiy erkinlikni namoyon etish maydoniga ham aylanadi. R. Yakobson tasnifidagi poetik funktsiya, ya'ni xabarning

shakliga e'tibor qaratish bu o'rinda to'la kuch bilan ishga tushadi [21, 356]. Ingliz tilidagi grafologik innovatsiyalarning ijodiy salohiyati avvalroq maxsus tahlil qilingan edi [11, 34]; internet yozuvida bu salohiyat kundalik muloqotga ko'chib, keng ommaga xos o'yin vositasiga aylanmoqda. O'zbek foydalanuvchilarida ludik chekinishlar ko'pincha so'zlashuv intonatsiyasi va sheva talaffuziga taqlid shaklida uchraydi: "Qoyilll, brat, gap yo'q" (Muallif korpusi: Telegram, 2025). Undoshning cho'zilishi, ruscha "brat" murojaati va o'zbekcha turg'un birikma yagona replikada birlashib, samimiy-hazilomuz, "ko'cha" ohangini yaratadi.

Istehzoni ifodalashda chekinish alohida o'rin tutadi. Ijodiy baholovchi so'zning haddan tashqari cho'zilishi kontekstga zid qo'llanganda kinoyaga aylanadi, masalan: "Juda zooor tashkil qilinibdi, 3 soat navbatda turdik)))" (Muallif korpusi: Instagram, 2025). Leksik baho ijobiy, vaziyat tasviri esa salbiy; ular o'rtasidagi ziddiyatni mubolag'ali cho'ziqlik va qavslar bo'rttiradi. D. Uilson va D. Sperber talqiniga ko'ra, istehzo exo xarakteridagi fikr bo'lib, so'zlovchi muayyan fikrni takrorlagan holda unga tanqidiy munosabatini bildiradi [33, 123–145]. Grafik mubolag'a ana shu exo tabiatini adresatga signal qiladi va istehzoni "o'qish" uchun kalit vazifasini o'taydi.

Ingliz tilida ludik-istehzoli chekinishning eng yorqin namunasi katta va kichik harflarni navbatlashtirib yozishdir: "wOw sO oRiGiNaL iDeA" (Muallif korpusi: X, 2024). Mashhur internet-mem bilan bog'langan bu shakl suhbatdosh fikrini masxaralovchi taqlid ohangida qayta aytishni bildiradi va grafik vosita orqali berilgan exo-istehzoning tipik ko'rinishi hisoblanadi. O'zbek yoshlari bu usulni ingliz tilidan o'zlashtirgan bo'lsa-da, u ahyon-ahyonda uchraydi, bu esa global internet konvensiyalarining milliy segmentga notekis kirib borayotganini ko'rsatadi. "soooo helpful, thanks" tipidagi kinoyali cho'ziqlik o'zbekcha "zooor" modeli bilan to'la funksional muvofiqlik hosil qiladi.

Muhokama

Natijalar grafik chekinishlarning pragmatik mexanizmlari qiyoslanayotgan tillarda umumiy asosga ega ekanini ko'rsatdi. Ikonik tiklash (cho'ziqlik, katta harf), iqtisod tamoyili (qisqartma), yuzni boshqarish (yumshatish va kuchaytirish) hamda guruh identitetini belgilash internet yozuvining universal vazifalari sifatida gavdalanadi. Bu xulosa K. Tarlou va A. Braun, E. Darich, I. Vandergriff ishlari bilan hamohang bo'lib, ularni tipologik jihatdan farqli, agglyutinativ turkiy til materiali bilan to'ldiradi.

Tafovutlarni bir necha omil bilan izohlash mumkin. Avvalo, orfografik chuqurlik farqi belgilovchi ahamiyatga ega. Ingliz tilida yozuv va talaffuz o'rtasidagi katta masofa tufayli fonetik yozuv ("gonna", "cuz", "nite") yuqori darajada belgili bo'lib, me'yordan chekinishning o'zi ifodalilikning tuganmas manbaiga aylanadi. O'zbek tilining fonematik orfografiyasi bu imkoniyatni toraytiradi: talaffuz shakli yozuvga yaqin bo'lgani sababli fonetik yozuv kamroq seziladi, grafik ekspressiya esa boshqa kanallarga – diakritika, yozuv tizimi, o'zlashgan konvensiyalarga ko'chadi.

Grafik infratuzilma omili ham bor. Klaviatura tartibidagi nomuvofiqlik va digrafiya o'zbek foydalanuvchisini deyarli har bir xabarda tanlov qarshisida qoldiradi; muntazam takrorlanuvchi tanlov esa muqarrar ravishda ijtimoiy ma'no kasb etadi [26, 10–33]. Ingliz tilli foydalanuvchi oldida yozuv tizimi yoki diakritika muammosi turmaydi. Sotsiomadaniy omil ham kam ahamiyatli emas: o'zbek muloqot madaniyatidagi yosh va maqom iyerarxiyasi grafik erkinlikka chegara qo'yadi, gorizontaal muloqot modeli ustun bo'lgan ingliz tilli muhitda esa bu cheklov ancha zaif. Nihoyat, o'zbek internet yozuvi vositachi an'analar ta'sirida shakllanmoqda: rus tilli internet orqali kirgan qavslar tabassumlar va qisqartmalar, ingliz tilidan bevosita o'zlashgan "ok", "lol", "omg" kabi birliklar milliy me'yor bilan yonma-yon yashab, ko'p qatlamli grafik repertuar hosil qiladi. Asosiy funksional muvofiqliklar 1-jadvalda umumlashtirildi.

1-jadval.

O'zbek va ingliz internet diskursidagi imlo chekinishlarining funksional qiyosi

Me'yordan chekinish turi	O'zbek materiali	Ingliz materiali	Asosiy pragmatik funksiya
Harf takrori	"rahmaaat", "vooooy", "nimaaa"	"sooo", "pleeease", "yesss"	Emotiv kuchaytirish, ijobiy xushmuomalalik
Tinish belgisi va qavs	"!!!", ")))", "(((("	"!!!", "?!"	Intensivlik, tabassum yoki xafalik ishorasi
Qisqartma	"slm", "rhmt", "spsb", "dz"	"u", "gr8", "idk", "k"	Ixchamlik, guruh identiteti, befarqlik ishorasi
Katta harf	"YO'Q DEDIM", "MENING"	"I SAID NO", "*never*"	Baqiriq, mantiqiy urg'u
Nuqta va ko'p nuqta	"Xo'p.", "mayli..."	"ok.", "sure..."	Sovuqlik, ikkilanish, yashirin e'tiroz
Diakritika va yozuv tanlovi	"ozbek", "o`zbek", kirill yoki lotin	Bevosita muqobil mavjud emas	Savodxonlik, hurmat, avlod identiteti
Ludik va istehzoli shakllar	"qoyilll", "zooor"	"wOw sO oRiGiNaL", "smol"	Kinoya, o'yin, erkalash

Natijalar amaliy jihatdan ham ahamiyatli. Ta'lim sohasida internet yozuvini "tilni buzuvchi omil" sifatida taqiqlashdan ko'ra o'quvchi va talabalarda registrarni farqlash ko'nikmasini, ya'ni qaysi vaziyatda chekinish maqbul, qaysi vaziyatda me'yorga qat'iy rioya lozimligini anglash malakasini shakllantirish samaraliroq. Til siyosati nuqtayi nazaridan klaviatura tartiblarida "o", "g" va tutuq belgisini qulay kiritish imkoniyatini ta'minlash diakritika bilan bog'liq ongsiz chekinishlarni sezilarli kamaytirishi mumkin. Tabiiy tilni kompyuterda qayta ishlashda esa matnни normalashtirish, ya'ni nstandart shakllarni avtomatik ravishda standartga keltirish jarayonida pragmatik axborot yo'qolishi xavfini hisobga olish zarur,

chunki cho'ziqlik, katta harf va qavslar hissiy ohangni aniqlashda qimmatli signal hisoblanadi.

Tadqiqotning cheklovlarini ham qayd etish joiz. Tahlil sifat xarakteriga ega; chekinish turlarining platformalar, yosh va gender guruhlari bo'yicha miqdoriy taqsimotini aniqlash uchun maxsus korpus tadqiqoti zarur. Ovozli xabarlar va stikerlar kabi multimodal vositalarning grafik chekinishlar bilan raqobati ham istiqbolli yo'nalish bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Tahlil internet diskursida imlo me'yordan chekinish tasodifiy savodsizlik emas, kontekstda muayyan ma'no kasb etuvchi va muloqot ishtirokchilari izchil talqin qiladigan

Chekinishlarning funksional turlari har 2 tilda umumiy bo'lsa-da, ularni yuzaga chiqaruvchi vositalar va ijtimoiy chegaralar farqlanadi. Ingliz internet yozuvining ekspressiv salohiyati fonetik yozuvning yuqori belgilliligidan kuch olsa, o'zbek internet yozuvi diakritika, digrafiya, vositachi grafik

1. Agha, A. (2003). The social life of cultural value. *Language & Communication*, 23(3-4), 231-273.

3. Androutsopoulos, J. (2011). Language change and digital media: A review of conceptions and evidence. In T. Kristiansen & N. Coupland (Eds.), *Standard languages and language standards in a changing Europe* (pp. 145–161). Oslo: Novus.

5. Brody, S., & Diakopoulos, N. (2011). Coooooooooooooooooooooooooooooooooooo Using word lengthening to detect sentiment in microblogs. In Proceedings of the 2011 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (pp. 562-570). Edinburgh: Association for Computational Linguistics.

7. Crystal, D. (2006). *Language and the Internet* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

9. Darics, E. (2013). Non-verbal signalling in digital discourse: The case of letter repetition. *Discourse, Context & Media*, 2(3), 141–148.

11. Egamnazarova, D. Sh. The creative power of graphological innovations in English. Uz Conferences, 2026

12. Egamnazarova, D.Sh. (2025). Zamonaviy ingliz va o'zbek she'riyatida sintaktik devitsiyalarning badiiy-funksional tahlili. Buxoro davlat universiteti ilmiy axboroti, (5), 107–110.

13. Franzke, a. s., Bechmann, A., Zimmer, M., Ess, C., & the Association of Internet Researchers. (2020). Internet research: Ethical guidelines 3.0. Association of Internet Researchers.

14. Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics*, Vol. 3: *Speech acts* (pp. 41–58). New York: Academic Press.

15. Gumperz, J. J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.

16. Gunraj, D. N., Drumm-Hewitt, A. M., Dashow, E. M., Upadhyay, S. S. N., & Klin, C. M. (2016). Texting insincerely: The role of the period in text messaging. *Computers in Human Behavior*, 55, 1067-1075.

17. Hakimov, M. (2013). O'zbek pragmlingvistikasi asoslari. Toshkent: Akademnashr.

18. Herring, S. C. (2004). Computer-mediated discourse analysis: An approach to researching online behavior. In S. A. Barab, R. Kling, & J. H. Gray (Eds.), *Designing for virtual communities in the service of learning* (pp. 338–376). Cambridge: Cambridge University Press.

19. Houghton, K. J., Upadhyay, S. S. N., & Klin, C. M. (2018). Punctuation in text messages may convey abruptness. *Period. Computers in Human Behavior*, 80, 112–117.

Ongli chekinishni xatodan farqlash uchun taklif etilgan mezonlar – foydalanuvchi yozuvidagi variativlik, ikoniklik va adresat reaksiyasi – boshqa tillar materialiga ham tatbiq etilishi mumkin. Olingan xulosalar o'zbek raqamli diskursini keng miqyosli korpus asosida o'rganishga yo'l ochadi va til ta'limi amaliyotida ham qo'llanishi mumkin.

21. Jakobson, R. (1960). Closing statement: Linguistics and poetics. In T. A. Sebeok (Ed.), *Style in language* (pp. 350–377). Cambridge, MA: MIT Press.

22. McCulloch, G. (2019). *Because Internet: Understanding the new rules of language*. New York: Riverhead Books.

23. O'zbek tilining asosiy imlo qoidalari. (1995). O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1995-yil 24-avgustdagi 339-son qarori bilan tasdiqlangan.

24. O'zbekiston Respublikasining "Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosini joriy etish to'g'risida"gi Qonuni. (1993). 1993-yil 2-sentabr; 1995-yil 6-maydagi o'zgartirishlar bilan.

25. Safarov, Sh. (2008). Pragmalingvistika. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

26. Sebba, M. (2007). *Spelling and society: The culture and politics of orthography around the world*. Cambridge: Cambridge University Press.

27. Sperber, D., & Wilson, D. (1995). *Relevance: Communication and cognition* (2nd ed.). Oxford: Blackwell.

28. Squires, L. (2010). Enregistering internet language. *Language in Society*, 39(4), 457–492.

29. Tagliamonte, S. A., & Denis, D. (2008). Linguistic ruin? LOL! Instant messaging and teen language. *American Speech*, 83(1), 3–34.

30. Thurlow, C. (2006). From statistical panic to moral panic: The metadiscursive construction and popular exaggeration of new media language in the print media. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11(3), 667–701.

31. Thurlow, C., & Brown, A. (2003). Generation Txt? The sociolinguistics of young people's text-messaging. *Discourse Analysis Online*, 1(1).

32. Vandergriff, I. (2013). Emotive communication online: A contextual analysis of computer-mediated communication (CMC) cues. *Journal of Pragmatics*, 51, 1–12.

33. Wilson, D., & Sperber, D. (2012). *Meaning and relevance*. Cambridge: Cambridge University Press.

34. Yus, F. (2011). *Cyberpragmatics: Internet-mediated communication in context*. Amsterdam: John Benjamins.